

do
re
mi

fa
sol
la

SMILJAN
ROZMAN

ZVONOVI

of
for
at

of
for
at

HAL
HAWK

IVONDA

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

O D E R H E R B E R T A G R Ü N A

SMILJAN ROZMAN

ZVONOVI

IGRA

REŽIJA

DUŠAN MLAKAR

DRAMATURŠKO
SODELOVANJE

JANEZ ŽMAVC

SCENA

DUŠAN MLAKAR
IN MELITA VOVKOVA

KOSTUMI

MELITA VOVKOVA

LEKTOR

MAJDA KRİŽAJEVA

OSEBE

GOSPOD

✓ SANDI KROŠL

PRVI

✓ BRANKO GRUBAR

DRUGI

✓ BOGOMIR VERAS

TRETJA

✓ JANA ŠMIDOVA

NELI

✓ JADRANKA TOMAŽIČEVA

ČETRTI

✓ ŠTEFAN VOLF

K R S T N A U P R I Z O R I T E V

Vodja predstave Tone Zupanc — Sepetalka Sava Subotič — Tehnično vodstvo Franjo Cesar — Razsvetljava Bogo Les — Slikarska dela Ivan Dečman — Frizerska dela Vera Pristov — Krojaška dela pod vodstvom Ota Cerčka in Amalije Palirjeve

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

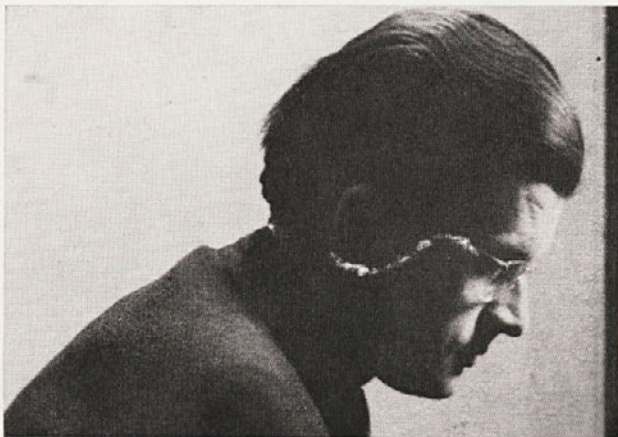
INŠTITUT ZA SLOVENSKE JEZIKOVNE VEŠTINE
LJUBLJANA

SRČNOST

1998

PISATELJ
SMILJAN ROZMAN

HERBERT GRÜN

DVIGNJENI ZASTOR ZA HERBERTA GRÜNA

(OB KRSTNI IZVEDBI ZVONOV SMILJANA ROZMANA)

PRED LETOM DNI IN VEČ SO NAŠI GORIŠKI KOLEGI IN NJIHOV UMETNIŠKI VODJA REZISER JOŽE BABIČ DALI POBUDO ZA GORIŠKA SREČANJA MALIH ODROV. KORISTNA IN RODOVITNA IDEJA JE ŽE OB PRVEM »FESTIVALU« DOŽIVELA VSE MOŽNE POTRDITVE: GLEDALIŠKO-ODRSKO, TEATROLOŠKO-TEORETIČNO IN KULTURNO-POLITIČNO. GORIŠKO SREČANJE MALIH ODROV ZDAJ BREZ UKAZA IN DISCIPLINE OBVEZUJE VSA SLOVENSKA DRAMSKA GLEDALIŠČA, DA NADALJUJEJO S TRADICIJO IN IZKUŠNJAMI MALIH IN EKSPERIMENTALNIH ODROV IN DA TAM, KJER TE DEJAVNOSTI ŠE NI, Z NJO ZAČNO. MAJHNO IN MLADO SLOVENSKO MESTO, »PROVINČA« BI DEJALI IDEOLOGI IN UPORABNIKI STAREGA JEZIKA IN STARIH BESED, JE TAKO ZAČELO S SVOJIMI GLEDALIŠKIMI DELAVCI NOVO KOHEZIJSKO KULTURNO-POLITIČNO DEJAVNOST, KI JI VSI DAJEMO VSO MOŽNO IDEJNO IN PRAKTIČNO TEATRSKO PODPORO.

NOCOJ DVIGAMO ZASTOR ZA KRSTNO IZVEDBO ROZMANOVIH ZVONOV NA NAŠEM KOMORNEM IN EKSPERIMENTALNEM ODRU, KI GA BOMO POSLEJ IMENOVALI ODER HERBERTA GRÜNA. SPOMIN TEGA PREZGODAJ UMRLEGA USTVARJALCA NOČE BITI ZAHVALA ZA NJEGOVO UMETNIŠKO DELO V TEM GLEDALIŠČU IN SPOMIN NANJ TUDI NOČE BITI VRAŽEVERNA SPRAVNA DARITEV S SMRTJO, KI JE POGUBILA HERBERTA GRÜNA NA NJEGOVH VEČNIH POTOVANJIH MED ČRNIM KRUGHOM GLEDALIŠKE PRAKSE IN VISOKIMI VZORI VELIKEGA GLEDALIŠKEGA SVETA. SPOMIN NA HERBERTA GRÜNA JE NA NAŠEM ODRU POSKUS BITI IN OSTATI LJUDSKO, SODOBNO IN ODPRTO GLEDALIŠČE. BREZ OPORTUNIZMA DO VELIKIH IN MALIH BOGOV TEGA SVETA IN BREZ STRAHU PRED MOLKOM OSAMLJENEGA IN NESREČNEGA ČLOVEKA. GLEDALIŠČE, KI NE IŠČE NOVIH ODRSКИH MOŽNOSTI, NENAVADNIH IZRAZOV, NE MORE BITI GLEDALIŠČE. V ISKANJIH NA ODRU, V IGRI MED IGRALCEM, REŽISERJEM, DRAMATIKOM IN GLEDALCEM IN PA V ISKANJU NOVE BESEDE IN NOVEGA JEZIKA (KO GA BOMO SPOZNALI VSI, BO TUDI NOVI JEZIK POSTAL SPET DOBRI RAZUMLJIVI JEZIK), SE ZAISKRI IDEJA NOVIH IN DOSLEJ NEZNANIH GLEDALIŠKIH POTI.

HERBERT GRÜN JE VSE SVOJE ŽIVLJENJE PRIPADAL TISTI VELIKI DRUŽBI SLOVENSКИH KULTURNIH USTVARJALCEV, KI NEPRESTANO IŠČEJO IN TUDI NEREDKO NAJDEJO VREDNOST LJUDSKE, UMETNIŠKE IN GRADITELJSKE KULTURE SVOJEGA ČASA. NA ODRU, KI SMO GA IMENOVALI PO NJEM, BOMO ŠE NAPREJ ŽIVELI Z NJEGOVIMI SANJAMI IN POSKUŠALI URESNIČEVATI NAŠE LASTNE GLEDALIŠKE ZAMISLI.

IN TAKO SO ZVONOV I SMILJANA ROZMANA ZAČETEK PREDSTAV NA ODRU HERBERTA GRÜNA. TO POT ZAČENJAMO BREZ VELIKIH ZAHTEV IN TERJATEV. TA PREDSTAVA KOT VSE DRUGE PREDSTAVE V NAŠEM GLEDALIŠČU SO VABILO GLEDALCU, NAJ IŠČE Z NAMI, PREIZKUŠA IN DEFINIRA BODOČO POT GLEDALIŠKIH DEJANJ, V NAŠEM IN V VSEH SLOVENSКИH TEATRIH, KI JIH VABI K SODELOVANJU GORIŠKO SREČANJE MALIH ODROV.

BOJAN ŠTIH

POSTAVITEV ZVONOV

Veliki gledališki vizionar Artaud je v tridesetih letih tega stoletja dejal, da je drama izraz človekovega položaja na svetu. Danes, ko je ta položaj vse bolj pregleden, ko človeka vse bolj ščitijo deklaracije o njegovi svobodi, pa je ta položaj tudi vse bolj negotov. Kako nas gledališče informira o tem položaju in kakšna sredstva so mu na voljo? Prvo informacijo dobimo iz besedila, iz dialoga, iz našega bolj ali manj obremenjenega, konvencionalnega zaznavanja tega dialoga. Drugo informacijo, ki vsebuje več kot dolga kompozicija realističnega tolmačenja stavka, dobimo v trenutku, ko gledališče »spregovori« s **svojimi** izraznimi sredstvi, z možnostmi, ki so bile gledališču od nekdaj dane, pa jih je v meščanskih družbenih strukturah zavrglo. Te možnosti nastajajo le ob kreativni, sprotni moči igralčeve igre, neobremenjene z »literaturo« besedila. In spet: te igre ne bomo mogli sprejeti, ne bomo se mogli vanjo vključiti, če bomo sledili samo »mrtvim« formalnim manifestacijam miselnega posredovanja. Sledi pravega gledališča (po Artaudu) vodijo vse do ekstatično ritmičnih plesov praljudstev (izvori obrednega gledališča), ki predstavljajo človekovo absolutno uresničevanje in totalno zlitje z bogom. Danes se gledališče v mnogih smereh trudi, da bi s totalno igro igralca vključevalo gledalca v igralčevo igro, ki ga ne bi distancirala, razumsko, miselno, udobno, marveč angažirala preko čutnih zaznav v maksimalno umetniško doživetje.

V ZVONOVIH »gledamo«, kako se posredniki igralci izenačujejo z »ritmom in glasbo« zvonov. Popolno zlitje z idejo. Nobena informacija v besedi ne more biti bolj grozljiva, bolj groteskna, gledališko bolj govorljiva. Seveda je na našem odru še vedno le igra, vezana in podrejena informaciji tekstualne predloge. Lomljenje te zgolj informacije se začne v norčevskem trenutku »klovnsko norčevske igre«, kakor jo je v humorni in samoironični transformaciji postavil pred nas režiser Dušan Mlakar.

Veliki upornik Émile Zola je dejal, da smo ljudje v bistvu še vedno zveri, barbari, in odtlej zaposluje ta misel literaturo vse do danes. Pred nami samimi nas ščitijo debele varnostne stene urbsa, stanovanja, uradi, civilizacijske navade in vedenja, konvencije, pridobljene skozi stoletja. Ta urbana zaščita pa nima vselej trpežnih fundamentov. Zavedamo se svoje pošastne provenience, pokolenja, zavedamo pa se tudi navidezne, resnične ali neresnične, ali pa kar dokončne nemoči pred to navidezno ali absolutno vsemogočnostjo iracionalnih, nerazumnih, nedoumljivih sil, za katere pravimo, da so zunaj nas. »Iracionalno« prihaja počasi in zanesljivo po utečeni poti Četrtega, ta pa je lahko vsakdo izmed nas. Toda ko je tukaj, je storjeno v hipu, skoraj nepričakovano, čeravno lahko trezen duh ves čas zasleduje, kako mu je pot z birokratsko natančnostjo naravnost postлана. Osebe so deperzonificirane, postavljene v smeri nekih elementarnih človeških nagonov in zablod. Gledamo in zaznavamo, občutimo njihove tesnobe, strah, uklonljivost, upornost, nesproščene, zlom-

ljene radosti in strasti. Celo le strasti so površinske, niso več prave strasti ustvarjalca. Človek v urbani družbi je oropan vsega. Njegova ustvarjalnost je le prividna, saj ga do- ločajo mehanizmi, ki jih je sam postavil, ki pa jih danes ne razume več. Postali so iracional- na sila. Groteskna vizija nekega jutrišnjega dne? Privid, ki mu človek v svojem destruktiv- nem nagonu suženjsko sledi.

Toda kaj je z Neli? In z njenim prehladom? Ali gre tukaj za preprosti biološki upor zoper glasbo, ki je ni? Njen prehlad postavlja v relativnost splošno priznane nove vrednote, njen prehlad je neizmerno dragocen. In njeni lasje. Njeno česanje zlatih las. To ni samo ritem neke poezije. Nekega bega. Ali pa so te kretnje prav tako zapisane naraščajočemu avto- matizmu, smrti?

ZVONOVI v celoti ustrezajo obliki enodejanke in tako jih tudi igramo. S tem hočem reči, da jih nismo tematizirali in fabulirali. Enodejanka je sama v sebi obsegajoče, zaokroženo bistvo, ni organsko vezana na tradicionalno dramaturgijo. Namesto da bi zastavili traite- ment (zgodbo, dramo s poslanstvom, verbalno analizo), kreiramo v smeri gledališkega objekta, predmeta totalne gledališče in predvsem gledališke obravnave in zaključenosti. ZVONOVI Smiljana Rozmana dajejo vse šanse, da se igra iztrga iz okvira naše siceršnje vaje- nosti, da ne zaide v degradacijo gledališča, v aktualiziranje, v tako imenovano poslan- stvo, ki ni drugega kot udobno meščansko odpiranje in zapiranje problemov. Novi oder našega eksperimentalnega iskanja odpiramo s slovenskim tekstom in naša želja je, da bi tudi zanaprej ostajali le pri slovenskih tekstih. Le tako bo naš delež k sodobnemu gle- dališču popoln in zunaj nesporazumov.

JANEZ ZMAVC

IZ INTERVJUJEV S SMILJANOM ROZMANOM 1968. LETA

Rojen 28. januarja 1927 v Celju. Študij psihologije in pedagogike na ljubljanski univerzi. Igral v raznih plesnih in jazz orkestrih. Hotel postati slikar. Zdal svoboden pisatelj v Ljubljani. Napisal: NEKDO (roman) 1958. Prežihova nagrada. OBALA (roman) 1959. MESTO (novela) 1961. Prežihova nagrada. TEDEN IMA SEDEM DNI (otroške črtice) 1961. NA TEKOCHEM TRAKU (humoreske) 1962. ROZALIJA IN VRTAČNIK (noveli) 1963. DRUŠČINA (roman) 1964. RUŠEVINE (roman) 1965. POLETJE (povest) 1966. POKOPALIŠČE (roman). LETA IN DNEVI, 1972. JANKOV SVET (otroške zgodbe). REPORTER TEJČ (otroške zgodbe). TRI ZGODBE (otroške). Radijske drame: POSEBNI POKLIC, VETER, HIŠA, POPOLDAN. Otroške radijske igre: UJETNIK, MOST, LAJNA, ČUDEŽNI PISALNI STROJČEK. Televizijske drame: BLAŽ. Drama: VETER (eksperimentalno gledališče). Na natečajih za radijske igre štiri nagrade. Nekaj scenarijev za kratkometražni film in sodelovanje v vseh slovenskih revijah in listih.

Po vsakem romanu želim pisati kakšno drugo vrsto proze. Kljub temu, da nekateri trdijo, da mi najbolj leži novela, se mi zdi najbližji roman. Morda tudi zato, ker se pri nas roman najlaže izda in sem jih že nekoliko napisal. Z dramskim delom je drugače. Ob nekaj radijskih igrah, dveh dramah in eni televizijski drami ne morem trditi, da je čas naklonjen gledališču. S tem pa tudi meni ne. Na uprizoritev BLAŽA sem čakal tri leta. Na ZVONOVE čakam že dve leti. (Krstna uprizoritev v Celju po dobrih šestih letih! Op. ured.)

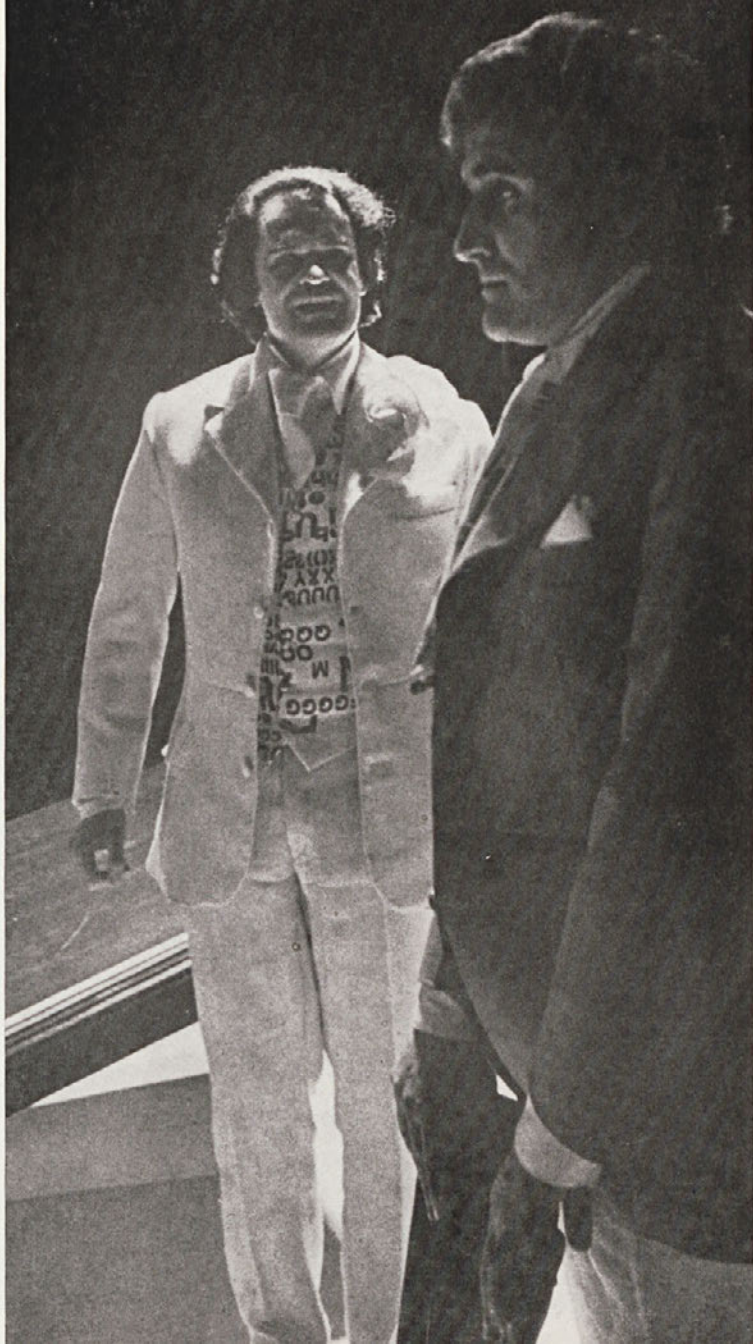
Živim kot svoboden pisatelj. To se pravi, da je moje delo pisanje. In to ne priložnostno pisanje, čakanje na »inspiracijo«, kot nekateri pravijo. To je vsakdanje načrtno delo, podobno drugim »službam«. Pisanje knjig ni samo tipkanje po pisalnem stroju. To zadnje morda vzame pisatelju najmanj časa. Vsaj pri meni je tako. Preden se spravim na roman ali novelo ali igro, je pravzaprav v meni že vse končano. Kajti o tem sem že razmišljal in gradil v sebi nekaj let. Dopuščam možnost, da so tudi pisatelji, ki v istem času delajo nekaj različnih del. Žal pri meni ni tako. Če pišem roman ali novelo ali igro ali

otroško zgodbo, razmišljam o tem, kjerkoli sem. Na ulici, pri pogovorih, povsod. Živim tako rekoč v svetu svojega ustvarjanja.

Nekaj bistvenega v vsaki umetnosti se mi zdi nenehno iskanje novih, še neizkoriščenih možnosti. Vsaka literarna vrsta ima te možnosti omejene, značilne le zanjo. Roman ima drugačne izrazne možnosti kot radijska igra in ta spet drugačne kot TV drama ali film ali gledališka igra. Prav te različne možnosti me privlačijo. Vsaka ima določeno tipiko in določene prednosti v načinu izpovedi. Ko napišem, denimo, roman, začnem takoj pisati nekaj drugega, radijsko ali TV igro ali kaj tretjega. Pisanje novega romana bi občutil kot tlako, nasprotno pa mi druga vrsta pisanja, z drugačnimi specifičnimi možnostmi, da nove pobude in ideje, povsem drugačne kot v romanu. Prav zato svojega poklica nikoli nisem občutil kot tlako, nisem bil vržen vanj po naključju.

V svojem življenju sem se ukvarjal z mnogimi poklici. Začel sem z nosačem, potem sem bil med vojno na prisilnem delu v Nemčiji in delal kot strugar in varilec. Petnajst let sem igral v plesnih orkestrih. Hotel sem študirati slikarstvo, pa sem naletel na kup administrativnih ovir. Spoznal sem se z zapori, igral v filmu, študiral in pisal, pisal. Vsi ti moji poskusi mi danes omogočajo, da se z lahkoto prilagodim posameznim medijem. Zelo blizu mi je film. BASISTOV PONEDELJEK, filmski prvenec, in pa SMUČARSKO SVETOVNO PRVENSTVO FIS 1 ZA ŽENSKO NA POHORJU. Če bom še kaj delal, pa ni odvisno od mene. Ljudje pri republiškem filmskem skladu odločajo. Filmske politike ne delajo filmski delavci. Natečaji so poglavje zase. Mislim, da so koristno dopolnilo drugim oblikam sodelovanja med dramaturgom in pisateljem. Posebno pri odkrivanju mladih talentov. So pa preveč odvisni od subjektivnega gledanja članov žirije. So neke vrste loterija. Še vedno imam raje dramaturga kot osebnost kot pa pet članov žirije, ki morajo v mesecu dni prebrati sto del. Odgovornost posameznika v žiriji splahni, včasih pa se celo v delo žirije vtikajo ljudje, ki po pravilih tega ne bi smeli delati. Imam grenke izkušnje.

Ivan Cankar:
Romantične duše
Režija
Dušan Mlakar
Premiera 1. 12. 1972
Janez Bermež
in Bruno Vodopivec

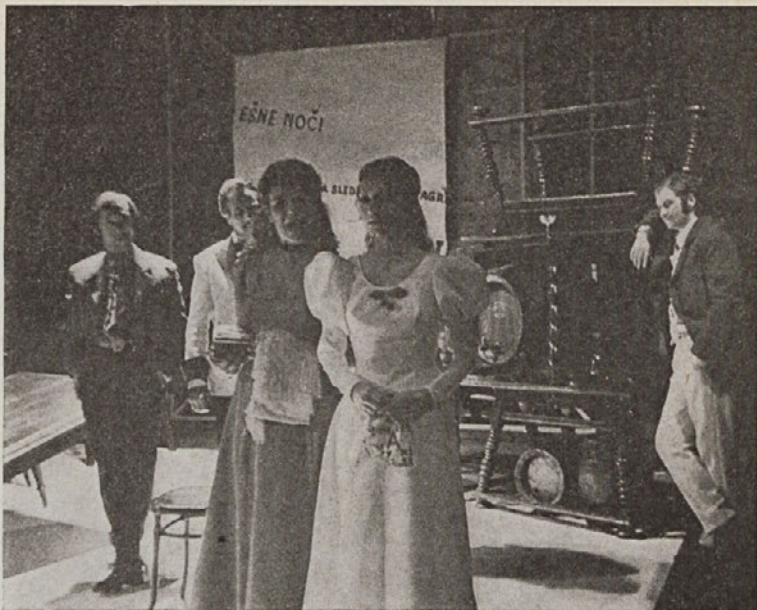

Romantične duše
Branko Grubar, Jože Pristov
Stanko Potisk, Ivo Ban

Romantične duše
Anica Kumrova, Ljerka Belakova
Marija Goršičeva, Nada Božičeva

Romantične duše
Branko Grubar, Jože Pristov
Ljerka Belakova
Anica Kumrova, Ivo Ban

Romantične duše
Marjan Dolinar, Branko Grubar
Stanko Potisk, Marjanca Krošlova
Janez Bermež

Pri založbah se zadnje čase položaj pisatelja izboljšuje. Napisati roman in podpisati pogodbo danes ni najtežja stvar. Težko je pričakati denar z žiro računa. To je največji problem »svobodnega« pisatelja danes. Na svoji koži mora občutiti nelikvidnost našega gospodarstva. Po zakonu mora uslužbenec založbe dobiti mesečno plačo, ne glede na to, ali ima založba blokiran žiro račun ali ne. Pisatelj pa čaka mesece in mesece na denar, ker zanj denarja ni. Čeprav je ravno pisatelj osnova, na kateri bazira dejavnost neke založbe. Pri filmu je stvar še hujša, ker pač odloča veliko več poklicanih in nepoklicanih »strokovnjakov«. Želel bi, da bi slovenski pisatelj imel osnovne pravice slovenskega delavca in delavke. Razlika med njim in njima je le v načinu dela. Nekdo dela pri stroju vijake, jaz pa tipkam romane. On dela zame, jaz zanj. Toda, zdi se mi, da je do tega še daleč, kajti vse naše šolstvo polni otroške glave z mislijo, da je pisatelj od boga poslan na slovensko zemljo, da mora živeti nekoliko slabše kot drugi državljani, ker to samo koristi njegovemu delu, in da naj po možnosti umre za posledicami kakšne socialne bolezni.

Današnja moda je lepa, polna idej, možnosti in fantazije. Ni ukalupljena v toge okvire, ki so bili značilni za modo preteklega meščanskega obdobja. Sodobna moda razburja domišljijo in vnaša v monotono stehnazirano vsakdanje življenje nežnost in poezijo, ki nadomešča cvetne grme v parku, pisane travnate preproge in zelenje gozdov.

Nekoč so nas otroke imeli odrasli kratkomalo za tepčke. Že zaradi tega, ker otroci nimajo možnosti, da bi svoje misli razdajali tako superiorno kot odrasli, čeravno so odrasli v svojih mišljenjih dostikrat kaj klavirni in otroci se tega zavedajo. Otrok se že v mladosti nauči, da ni pametno vselej povedati resnico. Zaradi svoje resnicoljubnosti jih nekajkrat

pri tem pošteno skupi, potem pa se hitro nauči in postane licemernež. In odrasli so zadovoljni. Pravi-jo: »Bil je slab fant, ugovarjal je, zdaj pa je postal priden.«

Današnji svet me ne preseneča. Zdi se mi tudi, da ni nič slabši, kot je bil tisti pred petdesetimi ali sto leti. Odrasli marsikdaj pozabijo na svoje »norosti« mlajših let in so vsi prežeti z resnostjo in zgražanjem nad mladino. Babica, ki je nosila oblekce visoko nad koleni in plesala charleston in kadila cigarete z dolgimi ustniki, se danes zgraža nad mini modo in pokvarjeno mladino. Spomni se svoje prve ljubezni kot nekaj svetega in se zgraža nad tako imenovano seksualno revolucijo, ki je bolj reklama na straneh ilustriranih revij za moške, kot pa prisotna v resničnem življenju. Če je med deset tisoči mladih ljudi nekaj hipijev in huliganov, pišejo vsi le o njih in ustvarjajo vtis, da je večina mladih taka. Po moje pa se mladi ljudje še vedno iskreno zaljubijo, doživljajo očaranja in razočaranja tako nekako podobno kot njihovi starši. In tudi množičnega seksa ni toliko. V Sloveniji že zato ne, ker se mlad fant, ki želi biti odrasel, zaradi korajže toliko napije, da je sposoben le za spanje. Pa po moje tudi dekle ne gre v posteljo z vsakim, ampak s tistim, ki si ga je izbrala, in izgubi nedolžnost podobno kot njena mati. Ali fanta zasovraži, ali pa ga ima še raje, vsekakor pa se zjoka, ker pač spada zraven. Tempo življenja je vedno relativna stvar. Prejšnje generacije so tudi tožile, da je tempo prevelik, da ga ne morejo dohajati. Kar pa tudi drži, saj se človek psihično le težko prilagaja novostim, do smrti je vklet v svoje otroštvo. Zato bodo socialistično mislile šele generacije, ki doraščajo danes, medtem ko odrasla generacija, ki je odraščala pred vojno, misli še vedno z zastarelo predvojno metodo življenja in se ne bo spremenila do svoje smrti. Kvečjemu se skuša prilagajati.

Igralci Sandi Krošl, Jana Šmidova, Jadranka Tomažičeva, Branko Grubar, Bogomir Veras, Stefan Volj z režiserjem Dušanom Mlakarjem, dramaturgom Janezom Žmavcem in šepetalko Savo Subotičevo na skušnji za Zvonove.

V petek, 2. februarja ob 20. uri se bo predstavil Marjan Dolinar z novim umetniškim večerom: Izak Emanuilovič Babelj, RDECA KONJENICA. To delo je nedvomno ena največjih umetnin ruske revolucije. Babelj je pisatelj židovskega rodu, rodil se je 1894 v Odesi, izginil pa je v času Stalinovih čistk okoli leta 1936. Recital je opremljen z židovskimi spevi iz sinagoge. Kostum je izdelan po osnutku Mije Jarčeve.

Gledališki list Slovenskega ljudskega gledališča Celje, sezona 1972-73, št. 5 — Oder Herberta Grūna. Smiljan Rozman: Zvonovi. Krstna uprizoritev. Premiera 12. januarja 1973 — Predstavniki: upravnik in umetniški vodja Bojan Stih — Urednik: Janez Zmavc — Naslovna stran in slikovna oprema plakata Melita Vovk-Stihova. Fotografije celjskih predstav Viktor Berk — Cena 2 dinarja — Naklada 1000 izvodov — Tisk AERO, kemična in grafična industrija Celje.

